

บทคัดย่อผู้บริหาร

จุดมุ่งหมายสำคัญของการวิจัยครั้งนี้คือ เพื่อ ศึกษาศักยภาพของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการระบบและความมั่นคงทางอาหารของชุมชน ภายใต้กระบวนการที่คนใหม่ว่าด้วยความมั่นคงทางอาหารในความหมายของคนท้องถิ่น เพื่อศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกิดความเสี่ยงต่อความไม่มั่นคงทางอาหารของชุมชน รวมถึงศึกษาบทบาทขององค์กรต่างๆ ในท้องถิ่นต่อการสร้างความมั่นคงทางอาหารของชุมชนอย่างยั่งยืน และมีส่วนร่วม เพื่อ นำผลการศึกษาเสนอแนะใช้ในเชิงนโยบายต่อองค์กรท้องถิ่นและสร้างแผนยุทธศาสตร์พัฒนาความมั่นคงทางอาหารของชุมชน

งานวิจัยสหวิทยาการชิ้นนี้เป็นการผสมผสานระหว่างวิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์ที่สัมพันธ์กับประเด็นเรื่องความมั่นคงทางอาหาร การเกษตร และสิ่งแวดล้อม โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยผสมผสานระหว่างงานวิจัยเชิงคุณภาพและปริมาณ การรวบรวมข้อมูลระดับปฐมภูมิจากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม การสำรวจรายชื่อพันธุ์พืช การสำรวจมี้อาหารของครัวเรือน ส่วนแหล่งข้อมูลทุติยภูมิจาก สิ่งพิมพ์ งานแผนนโยบาย และงานวิจัย โดยใช้พื้นที่ศึกษาหมู่บ้าน 2 หมู่บ้านในอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย เป็นกรณีศึกษาเพื่ออภิปรายผลการศึกษา

ผลการศึกษาเผยให้เห็นว่า หมู่บ้านนาเวียงและห้วยตาดมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หลากหลายในการจัดการระบบและความมั่นคงทางอาหารของชุมชน เช่น การจัดการดิน น้ำ สภาพอากาศ กิจกรรมทางการเกษตร การล่าสัตว์และเก็บของป่า ฯลฯ หากทว่าเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ภูมิปัญญาหลายๆ อย่างได้ถูกละเลย ดังนั้น ผลจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ภูมิปัญญาท้องถิ่นหลายอย่างจำเป็นต้องปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ เช่น การเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศ โดยอาศัยองค์ความรู้สมัยใหม่เข้ามาช่วยเสริม ส่วนปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความเสี่ยงด้านความมั่นคงทางอาหารประกอบด้วย ปัจจัยทางสังคมเศรษฐกิจเช่นการคนรุ่นใหม่หันไปกอบอาชีพอื่น ทำให้แรงงานทางการเกษตรลดลงและส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ หรือการปลูกพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยวที่ให้สารเคมีปริมาณมาก และสิ่งแวดล้อมที่เห็นได้จากความผันแปรของสภาพอากาศที่ส่งผลกระทบต่อระบบเกษตรและผลผลิตจากพืชธรรมชาติ ฯลฯ ขณะที่องค์กรท้องถิ่นที่มีบทบาทสำคัญต่อความมั่นคงทางอาหารก็คือสำนักงานเกษตรอำเภอด่านซ้าย เทศบาลตำบลศรีสองรัก องค์กรบริหารส่วนตำบลโคกงาม อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน และกลุ่มเกษตรทำสวนบ้านน้ำพุ ล้วนมีบทบาทสำคัญในเชิงหลักการ หากแต่ในเชิงปฏิบัติองค์กรดังกล่าวกลับไม่สามารถปฏิบัติได้อย่างทั่วถึง ยกเว้นกรณีอาสาสมัครสาธารณสุขชุมชน เป็นต้น ส่วนข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่งานวิจัยชิ้นนี้นำเสนอคือ ภาคส่วนต่างๆ ของท้องถิ่นและคณะวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหารควรเผยแพร่องค์ความรู้แก่ชุมชน หน่วยงานท้องถิ่น นักเรียนและบุคคลทั่วไปอย่างทั่วถึง อีกทั้ง ควรส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมต้นแบบเพื่อให้มีการฟื้นฟูเอกลักษณ์ของคนท้องถิ่น

ในเรื่องอาหารของชุมชน รวมถึงควรส่งเสริมเรื่องความมั่นคงทางอาหารของชุมชนไปสร้าง “กระแส”
เนื่องจากกระแสจะมีส่วนช่วยทำให้คนเกิดการตื่นตัวและเกิดการเรียนรู้

Executive Summary

The purpose of this research is to explore how capacity of traditional ecological knowledge (TEK) on community-based food acquisition for sustainable food security in a new paradigm of food security in local meaning; to figure out major factors bringing about risk of community food insecurity, to study roles of local sectors to community food security, and to implement result of study to local policy as development strategies.

This interdisciplinary research paper is a combination of natural sciences and social sciences relating to agriculture, the environment, and food security. It employs both quantitative and qualitative research methodologies. The data was collected from primary sources: in-depth interviews, participant observations, and plant identification; and secondary sources: published material, related policy documents, and literature reviews. The research methodology also uses data from and discusses two case studies of community food systems in two villages in Dansai District, Loei Province, Thailand.

The result of study shows that Ban Naweing and Ban Huaytad have various TEK to community based system management and food security such as knowledge of soil, water, climate, agricultural activities, hunting and gathering, etc. However, when social, economic, and environmental change, many TEK were disregarded. Hence, these changes have resulted in TEK must be adapted correlated with them. For example, in case of climate change, both villagers must learn from new knowledge. Major factors bringing about food insecurity are comprised of social-economic factor—new generation have shift to work outer part of agriculture resulting decreasing number of farmers and having older age farmers, and environment factor—variant climate impacting on agricultural systems and products. Local organizations playing crucial roles to community food security are department of agricultural Dansai District, Srisongrak municipality, Village Health Volunteer, Ban Namphu Orchard village. All local organizations have great concept to enhance community food security but, in fact, they are not practical to villagers, except Village Health Volunteer. For policy, this research implements that all local organizations and researches in food security fields should publish TEK to communities, students, local people ect.; manage a “activity model” to revitalize local food communities; and champion an idea of food security as a fever to support local people concerning and learning.

สารบัญ

บทคัดย่อผู้บริหาร	i
สารบัญ	iii
บทที่ 1	
ความนำ	1
วัตถุประสงค์	4
ผลลัพธ์การศึกษา	4
การใช้ผลงานวิจัยและผู้ใช้	4
ประโยชน์ต่อเนื่อง	5
บทที่ 2: บททวนวรรณกรรม	
ความมั่นคงทางอาหาร	6
สุขภาวะชุมชน	25
ภูมิปัญญาท้องถิ่น	26
บทที่ 3: วิธีการดำเนินวิจัย	
กรอบแนวคิด	32
สนามศึกษาและประชากร	34
ระเบียบวิธีวิจัย	34
การตีความ การวิเคราะห์ และผลการศึกษา	36
เวลาที่คาดว่าจะใช้ศึกษา	40
ผลที่คาดว่าจะได้รับในแต่ละช่วงเวลา	41
บทที่ 4: บ้านนาเวียงในวัฒนธรรมนา บ้านห้วยตาดในวัฒนธรรมไร่	
ด้านซ้ายในบริบทจังหวัดเลย	42
กายภาพของหมู่บ้าน	43
การคมนาคม	45
สภาพอากาศ	46